

8. *Késő avar kor* (8. század): Sikertől megtalálunk a tavaly feltárt 7 sírből álló sírcsoporthoz tartozó települést, ami a szelvény DK-i szélére esett. Téglalap alakú, félig földbe mélyített házakat tártunk fel. A 383. objektumszámú ház egyik sarkában egy kerek kemence, a 380. objektumszámú házban viszont csak egy kis ovális alakú kitapasztott, lapos tűzhely volt. A 383. objektumszámú ház előtt egy téglalap alakú, cölöpszerkezetű, elkerített karámszerű rész maradványait figyeltük meg, mely vélhetően a házhoz tartozott. A 356. objektumszámú ház nem egy egyszerű téglalap alakú, félig földbe mélyített ház volt, hanem a tetőtartó oszlopok között deszkával töltötték ki, melynek lenyomatát igen jól meg lehetett figyelni. A ház sarkában egy mészkőlapokkal határolt tűzhelyet bontottunk ki. Egy újabb családi sírcsoport részeként két avar női sír került feltárássra.

9. *Árpád-kor* (12–13. sz.): Az Árpád-kori falu újabb objektumait is feltártuk. Félig földbe mélyített házat, sarkában téglalap alakú kemencével, szabadtéri kemencét hamusgödörrel és a településhez tartozó árokrendszer további részeit.

10. *Középkor*: Felerészt a feltárt felületbe eső, félig földbe mélyített ház malomkövel és betöltésében más kerámiatöredékekkel.

Konzulens: Sz. Máthé Márta. Munkatársak: Sebők Katalin, Kriveczy Béla, Anders Alexandra, Rácz Zsófia, Szeverényi Vajk régészek; Rák Rezső fotós, Rimnyák Bertalan technikus, Váczi Gábor, Kecskés Anita, Nagy Éva, Kovács Katalin, Sugár Ildikó, Tóth Gusztáv, Hamar Dávid, Péterváry Tamás egyetemi hallgatók.

DANI JÁNOS – V. SZABÓ GÁBOR

## 277. Poroszló, Vár

(Heves megye) Kö

A várat Anonymus, mint honfoglalás kori várat említi, de nem utal arra, hogy korábbi, vagy a magyarok által létesített vár volt-e. Poroszló a Sártiván-Vecse nemzetség Poroszlai ágának volt a birtoka, ahol a nemzetség monostora is állt. Utóbbira 1219-ből van az első adatunk. Poroszlóra a 13–14. századból sok egykorú adatot ismerünk. A királyok itt többször megfordultak és okleveleket is kiadtak. Fontos átkelőhely volt a Tiszán az Eger völgyéből Debrecen felé vezető úton. Ez vámbevételt is jelentett, ami 1289-ben a déli ciszterci apátságé, 1346-ban Miklós pécsi püspöké és rokonaié volt. A várat külön nem említik, de 1248-ban a szárazföldi és vízi vám egyharmadát és Poroszló felső részén az udvarhelyet az egri káptalan kapta. Utóbbi adatot a földvárra vonatkozathatjuk, mert Poroszló ÉK-i végét, ahol a földvár is van, ma is „Felvég”-nek nevezik. Poroszló, mint település, tovább élt, de a várról, annak pusztulásáról nincs adatunk, feltehetően legkésőbb a tatárjárás után megszűnt létezni.

A várban Szabó János Győző végzett ásatást 1978- és 1983-ban. Összesen hat átvágást végzett a teljesen lepusztult sánc helyén. A sánc belső szélén több helyen is előke-

rült a rekeszes faszerkezet, ennek szélessége 2 m körüli. Ennek támaszkodott maga a sánc, az egésznek talpszélessége 11 m. A gerendák részben megégték, elszenesedtek, részben barnára korhadtak. Több esetben teljesen elpusztultak, de a lenyomatuk alapján azonosítani lehetett őket. Ásópapucs, vaskés, rombusz alakú kétélű nyílhegy és hullámvonallal díszített cserepek voltak az egykori, ma 120–125 cm mélyen lévő járósínt.

Szabó János Győző a sánc korát az ásatási naplóban tett előzetes megállapítása szerint a 10. század második felére datálta. Az alsó rétegekben neolitikus (szakálhátú típus), rézkori (bádeni-péceli) és kelta kori telep maradványai is előkerültek.<sup>19</sup>

A várról 1978-ban a székesfehérvári geodéziai főiskola egyik tanára és egy hallgatója szintvonalas felmérést készített. Ez nagy vonalakban ugyan tájékoztatást ad a vár területéről, de pontos kiterjedését nem jelölték be, egyes helyeken félrevezető lehet. Ezért 2000 júniusában új felmérést készítettem, a kataszteri térképbe jelöltem be a vár körvonalát. Annak ellenére, hogy a vár teljes területét a falu házai és kertjei foglalják el, ezt meglehetősen pontossággal lehetett elvégezni, mert az egykori külső sáncárok belső szélé legtöbb helyen jól megállapítható. Az árkot többnyire már betöltötték, de nagy vonalakban ez is azonosítható. A várat átszelő fő forgalmi útvonal (Kossuth L. u.) és az erre merőleges mellékutca (Földvár u.) vonalában az árkot vízszintesre feltöltötték, de a vár ÉK-i sarkában egy mellékutca az egykori sánc vonalában ma is hirtelen lejt, pontosan jelezvén a vár szélét. Ezen a sík területen a jelenlegi domborzatot ezúttal figyelmen kívül hagytam, mert a sok házépítés és a kertek kialakítása miatt az eredeti állapot teljesen megváltozott, ezért csak síktérképet készítettem. A vár DK-i és D-i oldala a Tisza egykori ártere feletti magas partra támaszkodik.

A vár alakja ovális, csak az ÉK-i oldalon mutat egyenes vonalat. Átmérője kb. 246×210 m. A telekhatárok legtöbb helyen az egykori sánc és árok vonalához igazodnak.<sup>20</sup>

NOVÁKI GYULA

## 278. Prügy, Hegyeshát, homokbánya

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

A miskolci Herman Ottó Múzeum megbízást kapott a Prügy–Hegyeshát védőnevű bánya leendő területének régészeti állapotfelmérésére. Cél a területen előforduló régészeti lelőhelyek felszíni nyomainak meghatározása. A terület helyszíni szemlét 2000. február 25-én és 28-án

19 SZABÓ J. GY.: RégFüz Ser. I. 32 (1979) 132, 37 (1984) 93. – Az 1978. és 1983. évi ásatás naplója és az 1983. évi előzetes jelentés az egri Dobó István Múzeumban van. Szabó J. Győző hagyatéka 11. sz. doboz.

20 A felmérés publikálva: NOVÁKI GY.–BARÁZ CS.: Óskori és középkori erődített telepek, várak Heves megye Mátrán kívüli területén. *Agria* 36 (2000) 14–15., 20–21. kép.

végeztük el a Prügytől K-re 1 kilométerre található, a Prügy-Taktabáj közút É-i oldalán. A vizsgált terület a Prügyi-főcsatorna, valamint az abba É-ről csatlakozó Peres-Kígyós-ér találkozásánál található, DNy-ÉK irányban húzódó, 1 km hosszú, keskeny homokhát, a Hegyeshát-dűlő. Területe a mocsaras, vizenyős területekkel tagolt környezetből markánsan, 4–6 méterrel kiemelkedik.

A homokhát gerincének közepén, a magassági pont körül mintegy 20 méteres sugarú körben több őskori kerámiatöredéket találtunk. A homokhát keleti felében nagy mennyiségű bronzkori kerámiatöredéket gyűjtöttünk a felszínen. A dombhát ezen a területen É felé nyeregyszerűen kissé kiszélesedik, a felszíni leletek többnyire ezen a kiszélesedésen kerültek elő.

A régészeti lelőhely az 1243–1250 közötti helyrajzi számokkal jelölt telkekre terjed ki, meghatározható területe mintegy 2,5–3 hektár. Nem találtunk olyan történeti adatot, ami alapján a dűlőben Árpád-kori vagy középkori településsel számolhatnánk.

PUSZTAI TAMÁS

#### 279. Pula, temető

(MRT 2. k. 41/1. sz. lh.)

(Veszprém megye) I

Lakossági bejelentés nyomán 2000. június 6-án helyszíni szemlét tartottam a lelőhelyen.

A helyi hagyomány szerint a temető DNy-i részén állt egykor a középkori falu temploma. Valószínűleg ezzel függhet össze, hogy a török hódoltság után, 1746-ban újra betelepült község a temetőnek ezt a részét érintetlenül hagyta, s ide azóta sem temetkeztek.

Néhány napja a temető ezen részén gépi talajjegengetést végeztek, s egy nagyobb tuskó kifordításakor sok emberi csont került elő. Ezek már másodlagos helyzetűek voltak, s talán valamilyen csontházba vagy csontkamrába lehettek összegyűjtve.

A csontok nagy részét összeszedték, és újra eltemették. Egyéb leletanyag nem került elő. További földmunkát nem végeznek.

RAINER PÁL

#### 280. Pusztazámor, Hulladéklerakó

(Pest megye) A

1999 tavaszán megkezdődött Pusztazámoron a Kommunális Hulladéklerakó és a hozzá tartozó bekötőút építése. A létesítmény területén nem volt ismert régészeti lelőhely, csak az M7-es autópálya mentén, a tervezett leágazás közelében (MRT 7. k. 31/15. lh.). Mivel azonban itt a közelben, a Zámori-patak partján sok ismert népvándorlás kori telephely van, nagy volt a valószínűsége, hogy a létesítmény területén előkerül az egykor itt élt népesség temetője. A fentiek miatt – szerződés alapján – a Pest Megyei Múzeumok Igazgatóságának szakemberei régészeti szakfelügyeletet gyakoroltak a földmunkák időtartama alatt.

A szakfelügyelet során került elő az összekötő útnak a Hulladéklerakó III. üteme melletti szakaszán a temető. A régészeti feltárás azonnal megkezdődött. A sírmező két irányban terjedt tovább; részben a létesítmény határán kívül, a sóskúti közigazgatási területre eső akácerdőkbe, részben a III. ütem területére tervezett belső szervízút területére. A szervízút építését megelőzően itt is megtörtént a régészeti feltárás 1999 áprilisa és augusztusa között 4900 m<sup>2</sup>-en 345 objektumot sikerült feltárni. Bebizonyosodott, hogy a temető tovább terjed a III. ütem területére.

2000-ben sikerült a temetőnek a III. ütem területére eső összes sírját feltárni, áprilistól augusztus végéig mintegy 16 480 m<sup>2</sup>-en 888 avar sírt tártunk fel, így az 1999–2000-ben feltárt összes terület 21 384 m<sup>2</sup> lett. A két év során összesen 1234 objektumot dokumentáltunk, ebből 11 újkorinak bizonyult, tehát 1223 az avar sír. A temetőt kb. 95%-ban feltártnak tekintem.

A feltárt sírok között 351 volt gyerek sírja (ebből kb. 100 teljesen üres volt), a többi felnőtté volt. A sírok közül mintegy 250-et megbolygattak, kiraboltak; a rablás általában a fejre és a mellkasra irányult, valószínűleg kincsszerzés céljából.

A sírok tájolása majdnem minden esetben ÉNy-DK, a koponyák ÉNy-on voltak, de ettől két esetben eltérést tapasztalhattunk. A vázak nagyrészt háton feküdtek kettő esetben hason, kilenc esetben oldalt, felhúzott térdekkkel, úgynevezett zsugorított helyzetben. Voltak kettős (két felnőtt, felnőtt-gyerek, két gyerek) és hármas (két felnőtt-gyerek, három gyerek) temetkezések is. A sírgödröket általában úgymond padkásra ásták, a két hosszanti oldal egy lépcsővel szűkül. A fejnél és a lábánál a sírgödört általában mélyebbre ásták, mint középen. Az esetek nagy részében koporsóba temetkeztek – több ízben megtaláltuk a famaradványokat, vagy az elszíneződött csíkokat a sírgödörben. Gyakran a rabolt síroknál a rablógödör feltja is kirajzolódott a sírfolton.

Általános, nemtől független melléklet a vas vagy bronzcsat (öv), vaskés, karika és tűzcsiholó-készlet (vas + „kova”).

Férfiak esetében néha fegyverre utaló maradványok: vastőr (vagy nagy kés?), nyílhegyek, íjmerevítő csontlemezek, vas harci balta, csikózabla (?) is került elő. Egy (rabolt) sírből kerültek elő csikó csontjai.

Negyvennél több bronzveretekkel díszített öv került elő férfi sírokból, ezek veretei részben lemezből préseltek, részben öntöttek. A veretek díszei geometrikusak, növényi, állati, vagy emberábrázolásosak. Az övek végét lezáró nagy szíjvégből 25-nél több került elő – ezek közül az egyiken emberi portrékat és oroszlánokat ábrázoltak, ami viselőjének különleges rangját jelképezte. Négy sírből került elő úgynevezett állatküzdelmi jeletet megjelenítő nagy szíjvég; itt két griff támad egy patás állatra.

A női sírok jellegzetes leletei a munkaeszközök: az agyag orsógombok vagy karikák, a csontból faragott tűtartók; az ékszerek: bronz fülbevalók, karperecek,